

АНОТАЦІЯ

Галстян Я. С. Цифрова риторика як соціально-філософська проблема. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 033 Філософія (Галузь знань 03 Гуманітарні науки). – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2026.

Актуальність теми. У сучасному інформаційному суспільстві цифрова культура визначає не лише способи комунікації, а й механізми соціального впливу. Тому особливої ваги набуває проблема цифрової риторики як інструменту формування, трансляції та нормалізації смислів. Цифрова риторика стала інфраструктурною формою влади, що діє через алгоритми, інтерфейси та платформи, структуруючи соціальні сценарії, афективну взаємодію та ідентичність суб'єкта. У зв'язку з цим вивчення цифрової риторики потребує соціально-філософського осмислення, яке враховує її роль у виробництві соціальної реальності, у процесах легітимації знання, норм і культурних стандартів у мережевих середовищах. Зростання впливу алгоритмічних агентів, динаміка платформеного управління комунікацією, гібридність форм публічної взаємодії вимагають переосмислення цифрової риторики як онтологічного механізму соціального буття в цифрову добу. Це потребує міждисциплінарного аналізу цифрової риторики, що інтегрує підходи риторики, філософії культури, медіастудій та теорії цифрових комунікацій.

Таким чином, актуальність теми дисертації зумовлена необхідністю теоретичного осмислення нових форм соціальної взаємодії, які формуються внаслідок риторизації цифрових середовищ, а також потребою у формуванні методологічних засобів аналізу культурної логіки цифрового впливу.

Метою дослідження є вивчення цифрової риторики як системи соціотехнічного конструювання поглядів людини на світ, повсякденних комунікативних та соціальних практик, а також гібридних та нестабільних соціальних спільнот в умовах інформаційного суспільства та цифрової культури.

Об'єктом дослідження є феномен цифрової риторики в умовах інформаційного суспільства та цифрової культури.

Предметом дослідження є механізми цифрової риторики, які конструюють моделі та форми соціальної комунікації в інформаційному суспільстві, забезпечують динаміку «перезбирання соціального» та корекцію уявлень і ставлення до сенсів, цілей та норм суспільного життя.

Авторську теоретико-методологічну позицію побудовано на переконанні, що цифрова риторика – це складна сфера діяльності у просторі інформаційного суспільства, де поєднуються дискурсивні практики, алгоритми, інтерфейси, ідентичності та соціальні структури. Її аналіз потребує методологічної відкритості до гібридних теорій і міждисциплінарного підходу. Вона лежить на перетині риторичних студій, цифрової гуманітаристики, соціальної філософії, медіа-досліджень і критики культури.

У роботі поєднано декілька теоретико-методологічних підходів до явища інформаційного суспільства, породженої ним цифрової культури та її соціотехнічному механізму – цифровій риториці. Дослідження ґрунтується на методологічній базі класичної риторики, доповненої методами функціональної та прагматичної лінгвістики (Дж. Остін, Дж. Серль) для аналізу мовленнєвих актів у цифровому середовищі. Дослідження владних структур, що формуються через цифрові наративи, спирається на методи дискурсивного аналізу (М. Фуко, Н. Фейркло) та положення теорії влади та нагляду (М. Фуко, Ж. Дельоз, Ш. Зубофф). Це дає змогу дослідити риторики прозорості, контролю та «алгоритмічної суб'єктивності».

До дослідження соціального впливу цифрової риторики базується на концепції платформенної соціальності (ван Дейк), Теорії соціального конструкціонізму (П. Бергер, Т. Лукман, Б. Латур), Теорії мереж М. Кастельса, Теорії медіаекології (Н. Постмен, М. Маклюен) та Теорія дії та асамбляжів (Б. Латур, М. Деланда). Розвинута М. Деланда на основі філософії Ж. Дельоза та Ф. Гваттарі теорія асамбляжу надає методологічний інструментарій для осмислення складних, гетерогенних систем та дискурсивних практик. Вона також відкриває перспективи аналізу цифрової риторики як практики

застосування асамбляжу в конструюванні чи перезбиранні соціального, створення і стабілізації «реальності».

Для досягнення мети у дисертаційній роботі було встановлено такі **завдання** (завдання 1-4 – виконані у першому розділі; завдання 5-8 – у другому; 9-12 – у третьому розділі):

1. Проаналізувати зв'язок концептів інформаційне суспільство, цифрова культура, цифрова риторика і довести, що цифрова риторика виникає в контексті інформаційного суспільства та цифрової культури, а стратегії цифрової риторики визначаються логікою цифрової культури.

2. Довести, що мережева структура, швидкоплинність комунікацій та мультимодальність текстів формують специфічні прийоми цифрової риторики – інтерактивність, алгоритмічне моделювання аудиторій, гібридні комунікаційні форми. Цифрова риторика є одночасно теоретичним утворенням і методологією, яка має власний категоріальний апарат (інтерфейсна аргументація, алгоритмічна стилістика) і виступає аналітичним інструментом для дослідження сучасних комунікативних практик.

3. Дати обґрунтування цифрової риторики як культурно зумовленому комплексу стратегій і моделей, що відображає мережеву, швидкоплинну та мультимодальну логіку цифрової доби й постає на перетині культурології, комунікаційних студій і класичної риторики.

4. Запропонувати уточнене визначення цифрової риторики як культурно зумовленого комплексу стратегій та моделей, що інтегрує риторичні, культурологічні та комунікаційні підходи.

5. Концептуалізувати уявлення про цифрову риторика як похідний і водночас автономний феномен цифрової культури, пов'язаний із технічними умовами комунікації (платформи, алгоритми, інтерфейси).

6. Проаналізувати інтерфейсну аргументацію як ключовий аналітичний інструмент, що описує взаємодію технічних та риторичних вимірів цифрового середовища.

7. Дослідити алгоритмічну стилістику як новий міждисциплінарний напрям аналізу й моделювання культурних смислів у цифрових медіа.

8. Виявити роль технологічних агентів (платформ, алгоритмів, систем машинного навчання) у формуванні нових риторичних норм та у структурі сучасного комунікаційного простору.

9. Дослідити роль цифрової риторики як механізму конструювання соціального знання та реальності в цифрову епоху. Вирішення цієї задачі дозволяє осмислити цифрову риторику як онтологічний чинник буття у світі смислів, що більше не зводяться до мовних форм, а включають коди, візуальні патерни та алгоритмічну селекцію. Це забезпечує філософське розуміння трансформації символічного порядку в умовах постлінгвістичного суспільства.

10. Виявити принципи функціонування цифрових платформ як риторичних інституцій, що структурують порядок видимості, норм і значень. Розв'язання цієї задачі дає змогу інтерпретувати соціальні платформи як нові техносоціальні форми легітимації та нормотворення, що зміщують центр символічної влади з класичних інститутів на інфраструктурні механізми алгоритмічного впливу. Це відкриває новий рівень аналізу влади в соціальній філософії.

11. Проаналізувати особливості формування цифрової ідентичності як гібридної, асамбляжної структури в умовах платформеної комунікації. Ця задача дозволяє переосмислити поняття суб'єкта в цифрову добу: не як сталу сутність, а як процесуальну, розподілену, техносоціальну конфігурацію. У соціально-філософському аспекті це веде до критичного оновлення уявлень про ідентичність, агентність і автономію в умовах цифрової медіації.

12. Дослідити цифрову риторику як нову форму влади, що структурує соціальну дію через алгоритмічний контроль, афективну мобілізацію та ігрові риторичні практики. Це передбачає аналіз механізмів примусу через трансформацію суспільної уяви, де управління афектами та гейміфікація комунікації стають ключовими інструментами реалізації владних стратегій.

Гіпотеза дослідження. Цифрова риторика постає як культурно зумовлений, гібридний феномен, що виникає в контексті інформаційного суспільства й цифрової культури, інтегруючи риторичні, культурологічні та комунікаційні підходи. Вона формує автономне теоретико-методологічне поле,

в якому специфічні умови цифрового середовища (мережева структура, алгоритмічність, інтерфейсна модальність, мультимодальність текстів) зумовлюють нові риторичні стратегії – такі як алгоритмічна стилістика, інтерфейсна аргументація та техносоціальне моделювання аудиторій. У цьому контексті цифрова риторика виконує не лише комунікативну, а й онтологічну функцію, оскільки бере участь у конструюванні соціального знання, гібридної суб'єктності й нових форм влади, реалізованих через цифрові платформи як риторичні інституції. Таким чином, цифрова риторика є не лише описом змін у мовних практиках, а глибинним аналітичним інструментом філософського осмислення цифрової доби.

Наукова новизна отриманих результатів визначається вибором нового предмету дослідження і розкривається у таких твердженнях:

1. Уперше запропоновано системний аналіз взаємозв'язку концептів інформаційне суспільство, цифрова культура та цифрова риторика, що дозволило обґрунтувати виникнення цифрової риторики як феномену, зумовленого становленням цифрової культури в межах інформаційного суспільства. Доведено, що стратегічні особливості цифрової риторики визначаються логікою цифрової культури.

2. З'ясовано, що ключовими умовами формування цифрової риторики є мережева структура соціуму, швидкоплинність комунікацій та мультимодальність цифрових текстів. На цій основі обґрунтовано появу нових риторичних прийомів – інтерактивності, алгоритмічного моделювання аудиторій і гібридних форм комунікації. Уточнено статус цифрової риторики як одночасно теоретичної конструкції та аналітичної методології з власним категоріальним апаратом (зокрема, інтерфейсна аргументація, алгоритмічна стилістика).

3. Запропоновано концептуальну інтерпретацію цифрової риторики як культурно зумовленого комплексу стратегій і моделей, що відображає мережеву, динамічну та мультимодальну логіку цифрової доби, перебуваючи на перетині культурології, комунікаційних студій і класичної риторики.

4. Уточнено дефініцію цифрової риторики як культурно обумовленого комплексу риторичних і комунікативних стратегій, що інтегрує теоретико-методологічні підходи риторики, культурології та цифрових комунікацій у межах сучасної гуманітаристики.

5. Введено інтегративне бачення цифрової риторики як феномену, що не зводиться до мовних практик, а постає продуктом взаємодії з інтерфейсами, алгоритмами та платформами.

6. Розкрито концепт інтерфейсної аргументації як чинника, що не лише підтримує комунікацію, а й моделює соціальні сценарії, виступаючи механізмом інституалізації нових форм соціальності.

7. Обґрунтовано алгоритмічну стилістику як автономну й міждисциплінарну галузь дослідження цифрової культури, яка поєднує теорію стилю та обчислювальні методи.

8. Виявлено роль алгоритмічних агентів у формуванні культурних норм і естетичних стандартів, що визначає нову риторичну норму цифрового середовища.

9. Вперше запропоновано розглядати цифрову риторику не лише як комунікативну практику, а як онтологічний формат соціального буття, що забезпечує репрезентацію, структурування і легітимацію соціальних реальностей у цифровому середовищі. Уточнено концепт цифрової риторики як ключового механізму соціального конструювання в цифровому суспільстві, що діє через візуальні, наративні, меметичні та алгоритмічні формати комунікації.

10. Вперше обґрунтовано положення про цифрову платформу як цифрову риторичну інституцію, яка виконує не лише функції комунікації, а й регуляції соціальних значень через алгоритмічний відбір, нормалізацію дискурсів і моделювання афективної взаємодії.

11. Сформульовано нову концепцію «платформеної ідентичності як асамбляжу», у якій суб'єкт визначається не єдиним внутрішнім «Я», а набором взаємодіючих цифрових практик (візуальних, афективних, алгоритмічних), що піддаються рекомбінації в залежності від контексту.

12. Вперше дано визначення цифрової риторики як інфраструктурної форми соціальної влади, що діє через організацію соціальної уяви, селекцію видимих смислів та риторичну участь користувачів у створенні «правдоподібного світу». Цифрова риторика – інфраструктурним режимом влади, в межах якого відбувається перевищення реальності через алгоритмічну селекцію смислів, перформативні формати дії, афективну мобілізацію та риторику популярності.

Теоретична та практична значущість отриманих результатів. Дослідження має суттєве теоретичне значення, оскільки вперше здійснено системний аналіз взаємозв'язку ключових концептів – інформаційного суспільства, цифрової культури та цифрової риторики, що дозволило концептуалізувати цифрову риторику як автономний міждисциплінарний феномен. Уточнено її статус як теоретичної конструкції, що синтезує підходи класичної риторики, культурології та цифрових комунікацій, а також як аналітичної методології з власним категоріальним апаратом (зокрема, поняттями інтерфейсної аргументації та алгоритмічної стилістики).

Уперше запропоновано розглядати цифрову риторику як онтологічний формат соціального буття, що структурує соціальні реальності в цифровому середовищі, слугуючи механізмом репрезентації, легітимації й нормалізації. Таким чином, цифрова риторика представлена як інфраструктурна форма соціальної влади, що функціонує через алгоритмічну селекцію смислів, перформативну динаміку дії та афективну мобілізацію.

Особливе значення має розроблена концепція платформеної ідентичності як асамбляжу, яка відкриває нові перспективи для філософсько-антропологічного аналізу суб'єктності в умовах цифрової доби.

Практичне значення дослідження полягає у створенні аналітичної рамки для дослідження цифрової комунікації в її сучасних формах – інтерактивних, алгоритмічних, мультимодальних. Запропоновані в роботі концепти (зокрема інтерфейсної аргументації, алгоритмічної стилістики, риторики платформеного управління) можуть бути застосовані для аналізу цифрових дискурсів, стратегій

інституційної комунікації, формування ідентичності користувача, а також для виявлення механізмів риторичного впливу у цифровому середовищі.

З огляду на актуальність цифрової трансформації комунікації в освіті, політиці, культурі й управлінні, розроблений теоретичний апарат може бути використаний у практиці цифрової гуманітаристики, медіааналізу, критики цифрової культури, розробки стратегій інформаційної безпеки та цифрової етики. Концепція цифрової платформи як риторичної інституції дає змогу переосмислити підходи до регуляції публічних комунікацій та соціальних взаємодій у мережевих середовищах.

Ключові слова: цифрова риторика, цифрова культура, інформаційне суспільство, платформа, соціальне конструювання, інтерфейсна аргументація, алгоритмічна стилістика, цифрова комунікація, алгоритмічне опосередкування, суб'єктність, влада.